

LZA HSZN NODAĻAS LOCEKĻU JAUTĀJUMI UN ZIŅOTĀJU ATBILDES

1. ATTĀLINĀTĀS SĒDES IETVAROS

1. DAINAS NĪTIŅAS jautājumi un komentāri.

D. Markus

1. Kāpēc prasmes pārbaude jāveic pēc iespējas koncentrētākā veidā (interesanti, ka tas nav ievērots, nosaucot galveno izmantoto literatūru?!), kā, kas un pēc kādiem principiem izstrādāja jaunu latviešu valodas prasmes testu?

2. Minēti daudzi skaitliski, resp., kvantitatīvi lielumi. Taču – kā konkrēts pētījums palīdz latviešu valodas kvalitātes uzlabošanā? Vai ir izstrādāti konkrēti ieteikumi dažādām situācijām?

3. Vai galvenais ir konkrētas situācijas izpratne, tās loģisks izvērtējums, vai izmantotās literatūras daudzums?

D.Nītiņa

A. Veisbergs

Pilnībā piekrītu A. Veisberga situācijas vērtējumam un ieteikumiem. Starp citu, brīžiem jūtama autora atrašanās starp diviem dzirnakmeņiem.

D. Nītiņa

Par VPPLV

Kārtējais vispārīgu vārdu, aktuālu terminu un frāžu savirknējums. Kopš 20. gs. beigām plauktā krājas daudzas gludi izstrādātas programmas, koncepcijas, pamatnostādnes un projekti par to, kā stiprināt latviešu valodas ilgtspēju, kvalitāti un konkurētspēju, kā sekmēt latviešu valodas lingvistisko kvalitāti un attīstību. Taču no tā visa reālajā valodas praksē tikpat kā nekas nav pamanāms. Līdz ar to jautājumi

- kad beigsies latviešu valodas ilgtspējības un kvalitātes nodrošināšanas daudzināšana,
- kad sāksies šo nozīmīgo problēmu risināšana un kad valodas realitātē būs jūtams kāds būtisks veikli izstrādāto projektu iespaids?
- Kad sociolingvistikas teoriju apspriešanā, kā tagad saka, tiks sasniegts “pīķis”, un sāksies reāla ilglaicīga darbība?

Latviešu valodniecībā manāms mērķtiecīgs darbs vairākās nozarēs, piem., vietvārdu, dialektismu izpētē, ģeolingvistikā, datubāzu izveidē u. c. Nosaukt valodniecības nozares (fonētika, gramatika, stilistika, leksikogrāfija utt.), cerams, spēj ne vien visi izglītoti cilvēki, bet arī vairākums skolēnu. Kāpēc VPPLV nav minēti nozīmīgākie no iecerētiem nozaru pētījumiem, to prioritārais pamatojums un mērķi? VPPLV ir norādīts galveno izpildītāju (33) un projekta izpildītāju (52) skaits. Kas stāv aiz šiem cipariem, vai visi iesaistītie cilvēki ir lingvisti, resp., zinātnieki, ko apliecina viņu izstrādātie pētījumi, to kvalitāte un ilgtspējība? Un iesaistītie studenti (26), vai viņi visi ir motivēti zinātniskam darbam? Kopumā 111 pētnieku!? Tā vien

izskatās, ka esam nonākuši ne vien pie masu kultūras, bet arī masu zinātnes. Cik no šiem 111 paliksi latviešu valodniecības vēsturē un tos atcerēsies pēc 20, 50 vai 100 gadiem?

Uzskatu, ka VPPLV prezentācija ir pārāk virspusīga un vispārīga, tai raksturīgs aktuālu parādību un vārdu apkopojums un reizē diemžēl tukšvārdība.

D. Nītiņa

2. Jāņa Rokpeļņa jautājumi.

Jautājums: kā tiek pētīti angļu un krievu valodas ietekmes uz latviešu valodu negatīvie aspekti? To novēršanas vai mīkstināšanas risinājumi?

Cieņā

Jānis Rokpelnis

3. Valda Muktupāvela jautājums un komentāri.

Šobrīd zinātnes internacionalizācijas un starptautiskās sadarbības pastiprināšanās apstākļos arvien apgrūtinātāka šķiet prasība visa veida publikācijās latviešu valodā pārveidot personvārdu rakstību, balstoties uz līdzību izrunai oriģinālvalodā. Tādējādi prioritāte tiek izrādīta mutvārdu, nevis literārajai normai. Šāda mutvārdu formas cildināšana šobrīd šķiet anahronisms, to varētu traktēt arī kā jaunas, nenobriedušas nācīgas pazīmi.

Jautājums ir par to, vai mēs varētu atgriezties pie normas, kas Latvijā jau bija starpkaru laikā – citzemju personvārdu rakstībā respektēt oriģinālo rakstību un vajadzību šo personvārdu iekļaut latviešu valodas gramatiskajā sistēmā realizēt, pievienojot attiecīgo galotni.

Piebildīšu, ka šāda pieeja vairākus gadus tiek realizēta mums radniecīgā (lietuviešu) valodas vidē Lietuvā.

Ar cieņu, - Valdis Muktupāvels

INAS DRUVIETES atbilde DAINAI NĪTIŅAI

Par Valsts pētījumu programmu “Latviešu valoda”

VPP “Latviešu valoda” tiek īstenota atbilstīgi Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumiem Nr. 560 “Valsts pētījumu programmu projektu īstenošanas kārtība” un Ministru kabineta 2018. gada 2. oktobra rīkojumam Nr.465 “Par valsts pētījumu programmu “Latviešu valoda””.

Minētajā rīkojumā precīzi noteikti veicamie uzdevumi:

“6. Lai sasniegtu programmas mērķi, noteikt šādus uzdevumus:

6.1. veikt valodas ontoloģijas pētījumus kultūrvēsturiskā un sociālā skatījumā - valodas loma valstiskajā un sociālajā identitātē, valodas kā valstiskuma vērtības nozīmība, valodas un varas attiecības;

6.2. veikt pētījumus par valodas politikas aktualitātēm un vēsturi Latvijā kontekstā ar notikumiem Eiropā un pasaulē, kā arī veikt latviešu valodas sociolingvistisko funkciju izpēti - lingvistiskā attieksme un uzvedība, valodas un sabiedriskās domas attieksmes;

6.3. mūsdienu latviešu valodas fonētiskās, gramatiskās, semantiskās un stilistiskās sistēmas pētījumi teorētiski praktiskā aspektā, literārās valodas standartizācija un normu kodifikācija;

6.4. teorētiskās un praktiskās leksikogrāfijas attīstība - latviešu valodas leksiski semantiskās un gramatiskās sistēmas vēstures pētījumi, vispārīgo un speciālo latviešu valodas vārdnīcu un datubāzu izveide, papildināšana un/vai pilnveide, datu sistematizēšanai un apstrādei nepieciešamo programmrīku izveide, pielāgošana un brīvpieejas nodrošināšana lietotājam;

6.5. latviešu valodas onomastikas, īpaši personvārdu un vietvārdu, izpēte, publiski pieejamu, regulāri papildināmu datubāzu izveide, to pieejamības nodrošināšana;

6.6. pētījumi latviešu terminoloģijā - vēsture, teorija un prakse. Latviešu valodas terminoloģijas datubāzu satura pilnveide, papildināšana ar praksē lietotiem un jauniem terminiem dažādās zinātņu nozarēs (īpaši - latviešu valodniecības apakšnozarēs un izglītības zinātnēs), terminrade un terminu apstiprināšana;

6.7. pētījumi tulkojumzinātnes un kontaktlingvistikas jomā, lai sekmētu latviešu valodas lingvistisko kvalitāti un attīstību, pilnvērtīgu funkcionēšanu Eiropas un pasaules daudzvalodu kontekstā;

6.8. pētījumi latviešu valodas kā dzimtās, otrās valodas un svešvalodas, latviešu valodas kā etniskā mantojuma valodas apgūvē, pētījumu īstenošanai nepieciešamā(-o) latviešu valodas korpusa(-u) izstrāde un datu analīze teorētiski praktiskā aspektā, pētījumi par mācību līdzekļu izstrādi noteiktām mērķauditorijām, valodas kvalitāti un prasmju līmeņiem, ieteikumi didaktikā un metodikā;

6.9. latviešu valodas reģionālo variantu pētījumi, ģeolingvistika, latgaliešu rakstu valodas izpēte. Latgaliešu rakstu valodas pareizrakstības rīka lingvistiskās daļas izstrāde (programmētāju konsultēšana, lingvistisko datu avotu atlase, leksikona izveide, testēšana un novērtēšana);

6.10. lībiešu valodas izpēte un attīstība - lībiešu valodas rokasgrāmata, gramatikas pārskats, lībiešu valodas korpusa, leksikas, morfoloģijas un vietvārdu datubāzu izveide, papildināšana un pilnveidošana”.

Atbilstīgi Valsts pētījumu programmas “Latviešu valoda” īstenošanas un uzraudzības komisijas 2018. gada 4. oktobra lēmumam Nr. 1 “ Valsts pētījumu programmas “Latviešu valoda” projektu pieteikumu atklātā konkursa nolikums” projektu pieteicējiem jānodrošina visu uzdevumu izpilde. Projektā tāpēc iesaistītas gan Latvijas augstākās izglītības iestādes un to struktūrvienības (Latvijas Universitāte, Daugavpils universitāte, Liepājas universitāte, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Ventspils augstskola, Rīgas Tehniskā universitāte), gan IZM padotības iestāde - Latviešu valodas aģentūra.

VPP “Latviešu valoda” desmit apakšprojektos pētījumus veic gan pieredzējuši, gan jauni pētnieki. Projektu pieteikumu atklātā konkursa nolikums paredz:

“21. Projekta izpildē pētnieciskajā darbā iesaistīto augstskolā studējošo (turpmāk – studējošie) slodze kopā ir vismaz 10,0 pilna darba laika ekvivalenta izteiksmē vidēji projekta īstenošanas laikā.

22. Viena studējošā slodzi projektā plāno vismaz 0,25 pilna darba laika ekvivalenta izteiksmē attiecīgajā projekta īstenošanas posmā”.

Ina Druvieta

Paldies Dainai Nītiņai par būtiskiem jautājumiem, uz kuriem patīkami atbildēt, jo pētnieku grupai jau ir pieredze EEZ un NorwayGrant finansētajā bērnu valodas pētniecības projektā LAMBA (līdz 2015. gadam), kurā akceptētie principi ir pamatā jauno testu un aptauju gatavošanā. Projekta grupā strādā valodnieki, pedagogi, psihologi un sociologi. Norādītā 3 lpp. apjoma dēļ šajā aprakstā neiekļāvu metožu aprakstus, t.sk. testu. Tests ir balstīts uz attēliem, kas papildināti ar jautājumiem, lai varētu ne tikai konstatēt bērna vārdu krājumu, bet arī gramatikas zināšanas, iesaistīšanos dialogā, izrunu u.tml. Pirmais un pēdējais attēls ir sižetisks. Tā kā mums jāpārliciecinās, vai bērns atbilstoši prasībām izglītības standartā saprot pamatterminus un dažādos mācību priekšmetos veicamas darbības, ir arī jautājumi par saskaitīšanu, par salīdzināšanu, par krāsām, burtu pazīšanu, zilbju un vārdu lasīšanu u.tml. Bērnu testēšanā mūsdienās ir ļoti strikti noteiktas laika normas (max. 20 min.), ko mēdz pārkāpt, tādēļ centos šo jautājumu pastiprināt. Piedodiet tie, kuriem likās atsauces uz literatūru šajā sakarā par daudz! Pirms pētījuma sākšanas par visiem materiāliem tika iegūtas atļaujas no Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, Datu valsts inspekcijas un Liepājas Universitātes datu aizsardzības speciālista lietot projektā paredzētos materiālus (informatīvā vēstule vecākiem; vecāku/audžuvecāku/aizbildņu piekrišanas forma; vērtēšanas tabula; latviešu valodas tests un tā vērtēšanas lapa; mazākumtautību bērnu vecāku aptauja).

Esam veikuši tikai Kurzemes un Rīgas pirmsskolas vecuma bērnu latviešu valodas prasmes ierakstus, diemžēl Coron19 ierobežojumu dēļ nevaram aizbraukt uz Latgali, kaut arī vecākiem materiāli jau ir aizsūtīti. Tiklīdz pirmsskolas izglītības iestāžu darbs atjaunosies, dosimies turp. Mūsu uzdevums konkrētajā periodā bija iegūt pārskatu par situāciju. Pilnībā piekrītu - rezultātā būs arī rekomendācijas gan pedagogiem, gan izglītības politikas veidotājiem, jau tagad redzams, ka joprojām mazākumtautību bērnu grupās dominē krievu valoda un latviešu valodas prasme nav pietiekama, lai turpinātu mācības pēc jaunajiem noteikumiem, tātad nepietiek ar 2 nodarbībām nedēļā latviešu valodā, bet nepieciešama pilnīga pāreja uz bilingvālu ikdienas dzīves norisi, ieskaitot arī vizuālo informāciju, kā arī latviešu valodā runājoša profesionāla personāla nodrošināšanu. Ar pašreizējiem starprezultātiem esam jau iepazīstinājuši IZM atbildīgos darbiniekus, kā arī esam izdevuši vienu mācību metodisku līdzekli pirmsskolai un tikušies ar iesaistīto bērnu vecākiem.